

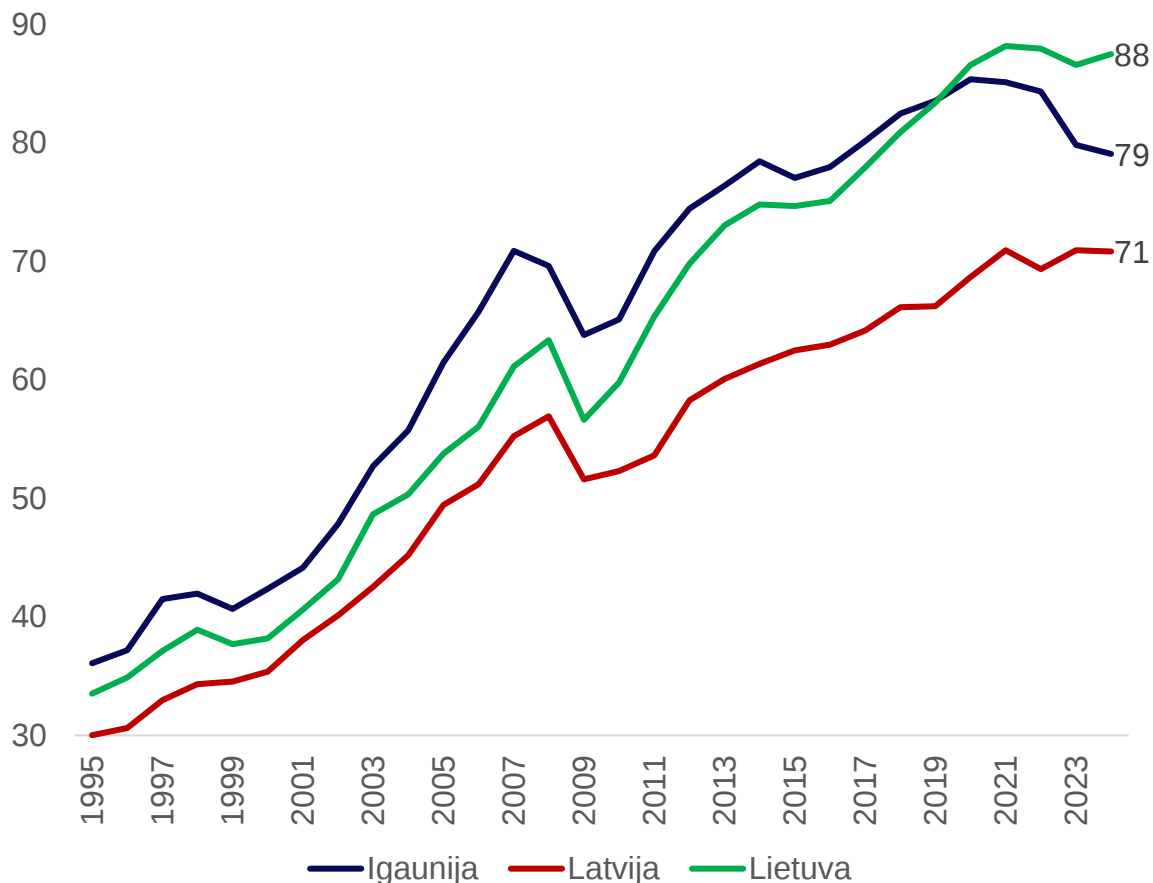

Efektivitāte no makroekonomikas un Latvijas izaugsmes skatpunkta

Oļegs Krasnopjorovs
Tele2 Bizness ideju brokastis, 14.05.2025.

Kas Latvijai jāizdara, lai labklājības ziņā panāktu Lietuvu un Igauniju?

Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju Baltijas valstīs
(% no ES 27 valstu vidējā līmeņa; pēc pirktspējas paritātes)

Pēdējos 10 gadus Latvijas ekonomikas apjoms vidēji gadā auga par 2.2%. Šādi turpinot Lietuvu un Igauniju labklājības ziņā nerasnēsim nekad.

Ekonomikas ministrijas informatīvais ziņojums "Par priekšlikumiem Latvijas tautsaimniecības straujākai izaugsmei" (2025. gada aprīlis):
"Izaugsmes stratēģijā definētie mērķi paliek spēkā t.i. līdz 2035. gadam dubultot Latvijas ekonomiku [...] izaugsmes tempi sasniegs 4-5 % gadā."

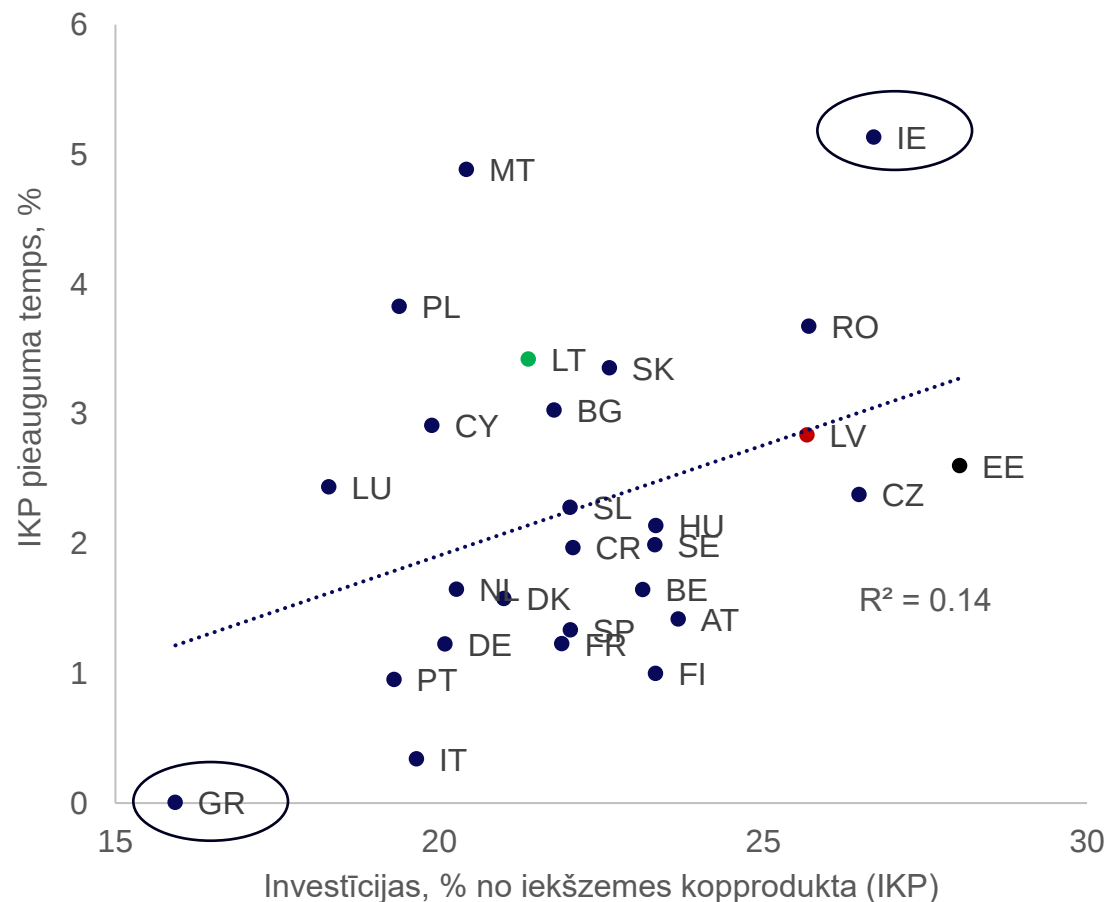
Jebkuras valsts ekonomiskā izaugsme pamatojas uz:

- Investīcijām
- Inovācijām
- Cilvēkkapitālu

Ja visi to zina, kāpēc Latvijas ekonomikas izaugsme joprojām atpaliek? Vai šeit kāda loma ir **efektivitātei**?

#1. Investīcijas. Sakarība starp investīcijām un ekonomikas izaugsmi ir pārsteidzoši vāja

Investīcijas un ekonomikas izaugsme
(2004. – 2023. gadā vidēji)

Kāpēc vairāk investīciju ne vienmēr ir labāk:

1. Investīcijas ir ieguldītie resursi, ne sasniegtais rezultāts.

Tilts X

100 milj. €

Tilts X

200 milj. €

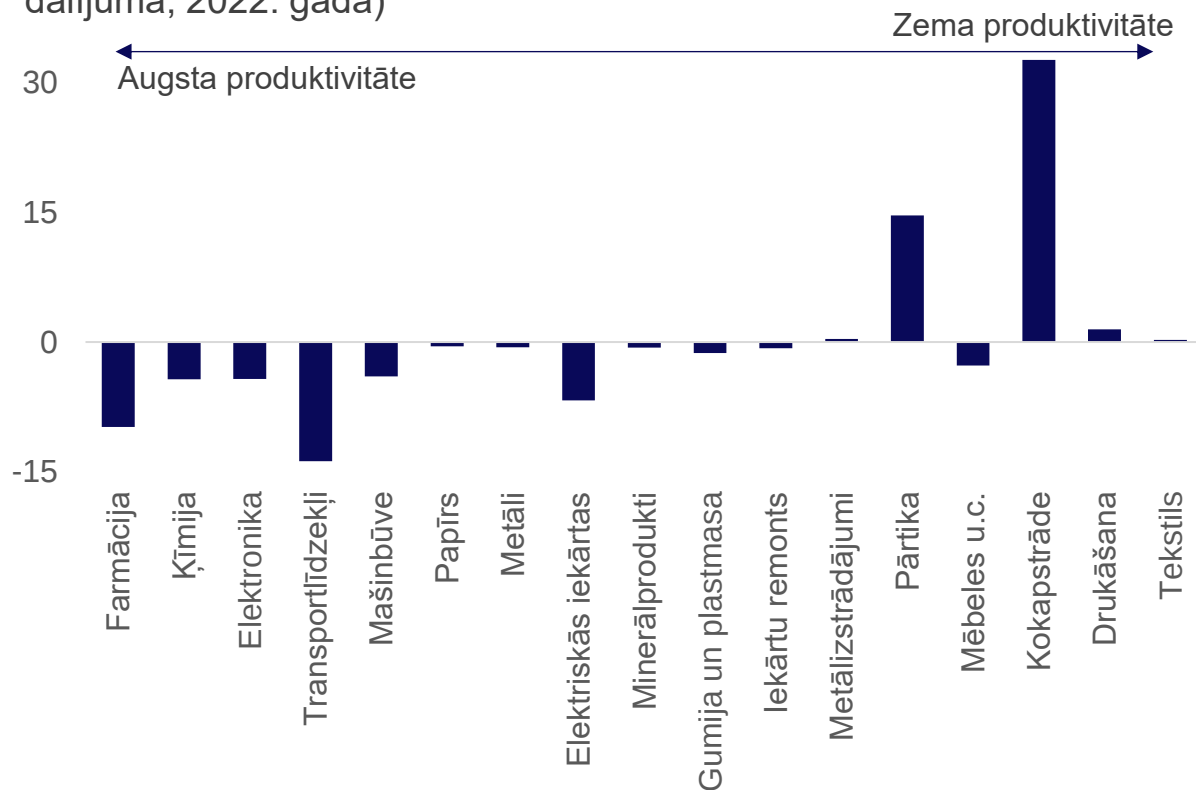
2. Ne visi investīciju projekti vispār ir jārealizē.

Tiltiem uz nekuriem ilgtermiņa ekonomiskā atdeve ir nulle – vienalga cik dārga (vai izmaksu efektīva) bijusi tā uzbūve.

=> izšķiroši svarīgs ir ne tikai investīciju apjoms, bet arī investīciju atdeve (struktūra) un izmaksu efektivitāte.

Latvija investē ne tur kur vajag?

Investīciju struktūras atšķirības starp Latviju un valstīm ar lielāko rūpniecības daļu investīcijās* (procentu punktos; rūpniecības nozaru dalījumā; 2022. gadā)

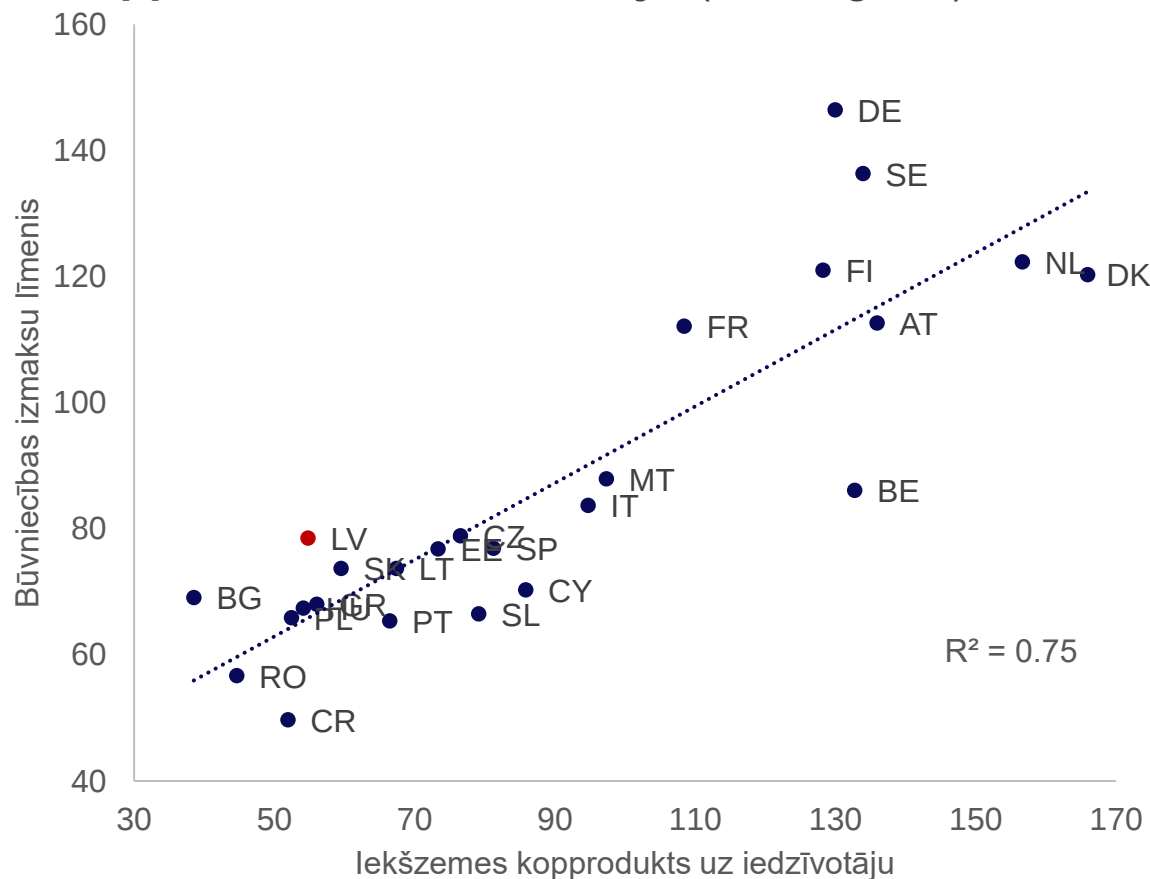
Latvija ieņem 2. vietu ES (pēc Grieķijas) pēc lauksaimniecības un valsts pārvaldes daļas investīciju struktūrā:

- Tās nav nozares ar augstāko produktivitāti vai lielu inovāciju potenciālu;
- Apstrādes rūpniecībā ieguldām tikai 10% no visām investīcijām, kas ir ļoti maz;
- Arī šo naudu pamatā ieguldām apakšnozarēs ar samērā zemu produktivitāti.
- Kokapstrāde ir Latvijas galvenā specializācija (*comparative advantage*) – sasniedzām labus panākumus, taču nemainot saražoto produktu klāstu darba ražīguma celšanas iespējas ierobežotas.

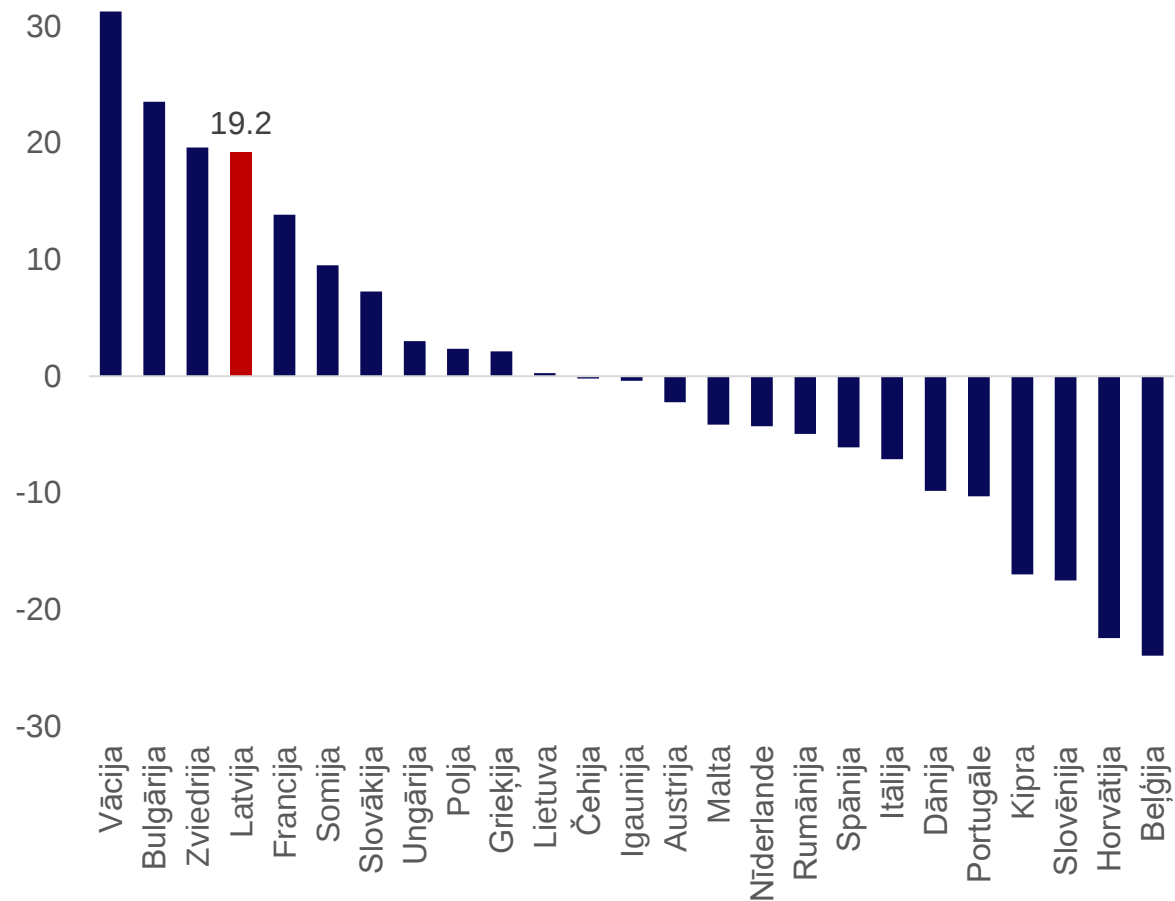
* Rūpniecības nozares ir sarindotas pēc produktivitātes ES valstīs (2019. – 2022. gadā; vai iepriekšējos gados, ja dati nav pieejami). Valstis ar lielāko rūpniecības daļu investīcijās ir Īrija, Ungārija, Slovākija un Čehija (investīciju dati rūpniecības apakšnozaru dalījumā nav pieejami par Slovēniju un Poliju).

Būvniecības izmaksas Latvijā gandrīz par 20% lielākas nekā vajadzētu

Būvniecības izmaksu līmenis un iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju (2023. gadā)

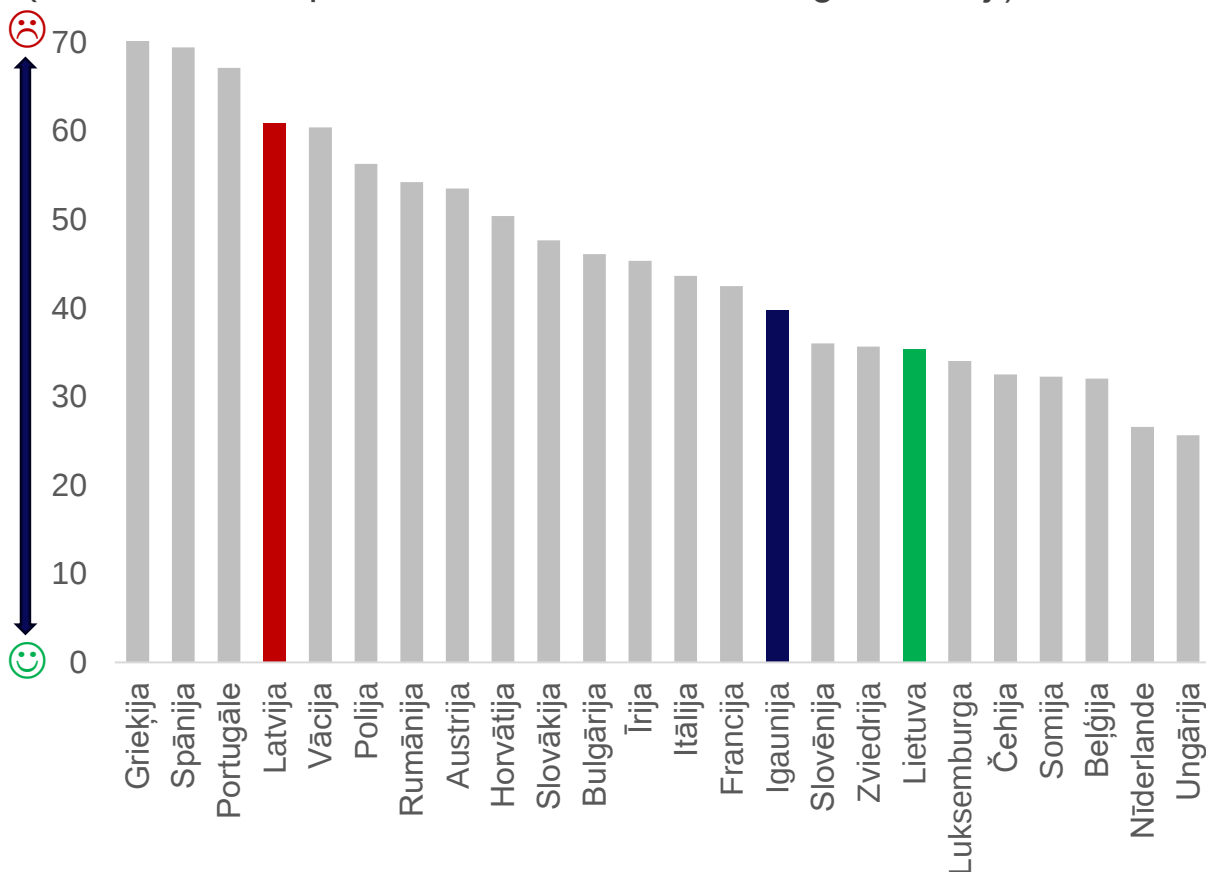

Atšķirība starp faktisko un ienākumiem atbilstošo būvniecības izmaksu līmeni (%; 2023. gadā)

Būvniecības izmaksas Latvijā sadārdzina būvniecības birokrātija, korupcija un ES fondu apguves pārrāvumi

Biznesa regulējums būvniecībā ir šķērslis ilgtermiņa investīcijām*
(indekss; 0-100 punktu skala; 2023. – 2024. gada vidēji)

Baltijas valstu rangs Korupcijas uztveres indeksā
(*Transparency International*, 2024.gads)

Latvija	Igaunija	Lietuva
14	7	12

Baltijas valstu rangs valdības investīciju stabilitātē (2015.-2023.g.)**

Latvija	Igaunija	Lietuva
20	17	14

** Valdības investīciju (% no IKP) standartnovirze.

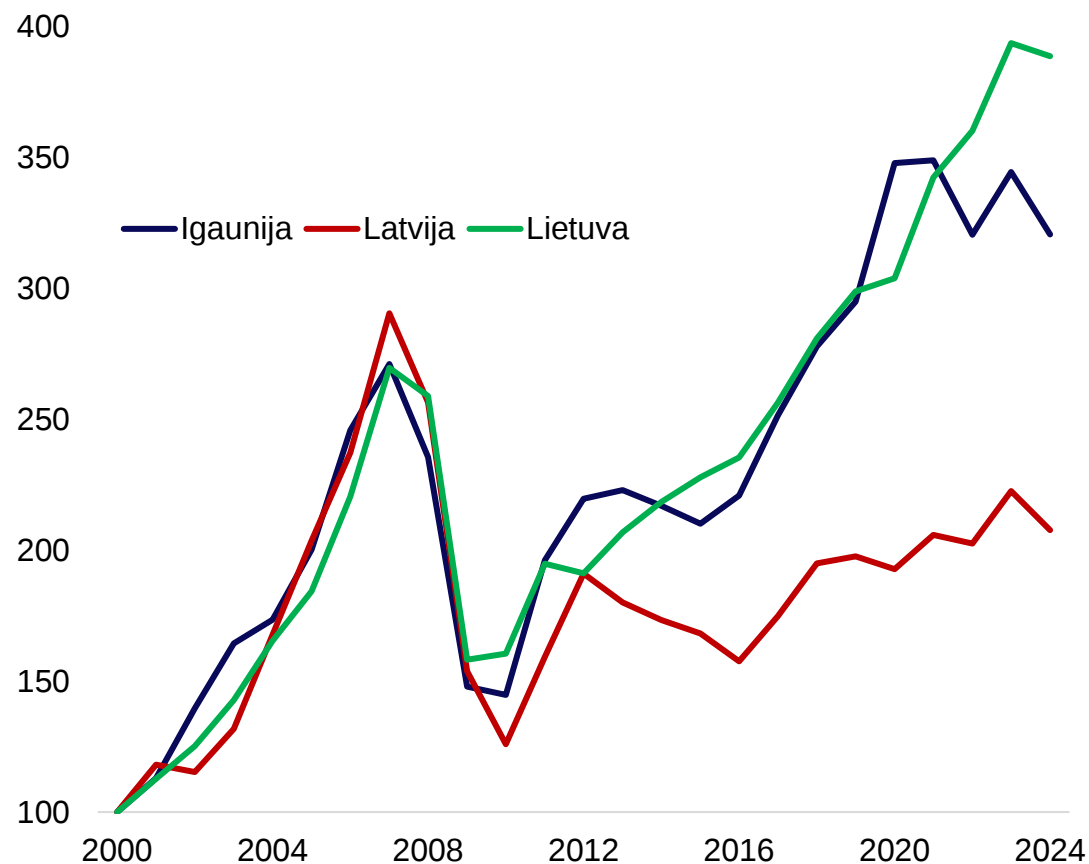
Ar investīciju šķēršļu noņemšanu mazinot būvniecības izmaksas par 20% un ieguldot investīcijās to pašu naudu, var paātrināt Latvijas IKP pieauguma tempu **par 0.4 procentu punktiem gadā**.

* Uzņēmumi, kas norādīja, ka tas ir liels šķērslis, reizināti ar koeficientu 1. Savukārt uzņēmumi, kas norādīja, ka tas ir neliels šķērslis, reizināti ar koeficientu 0.5.

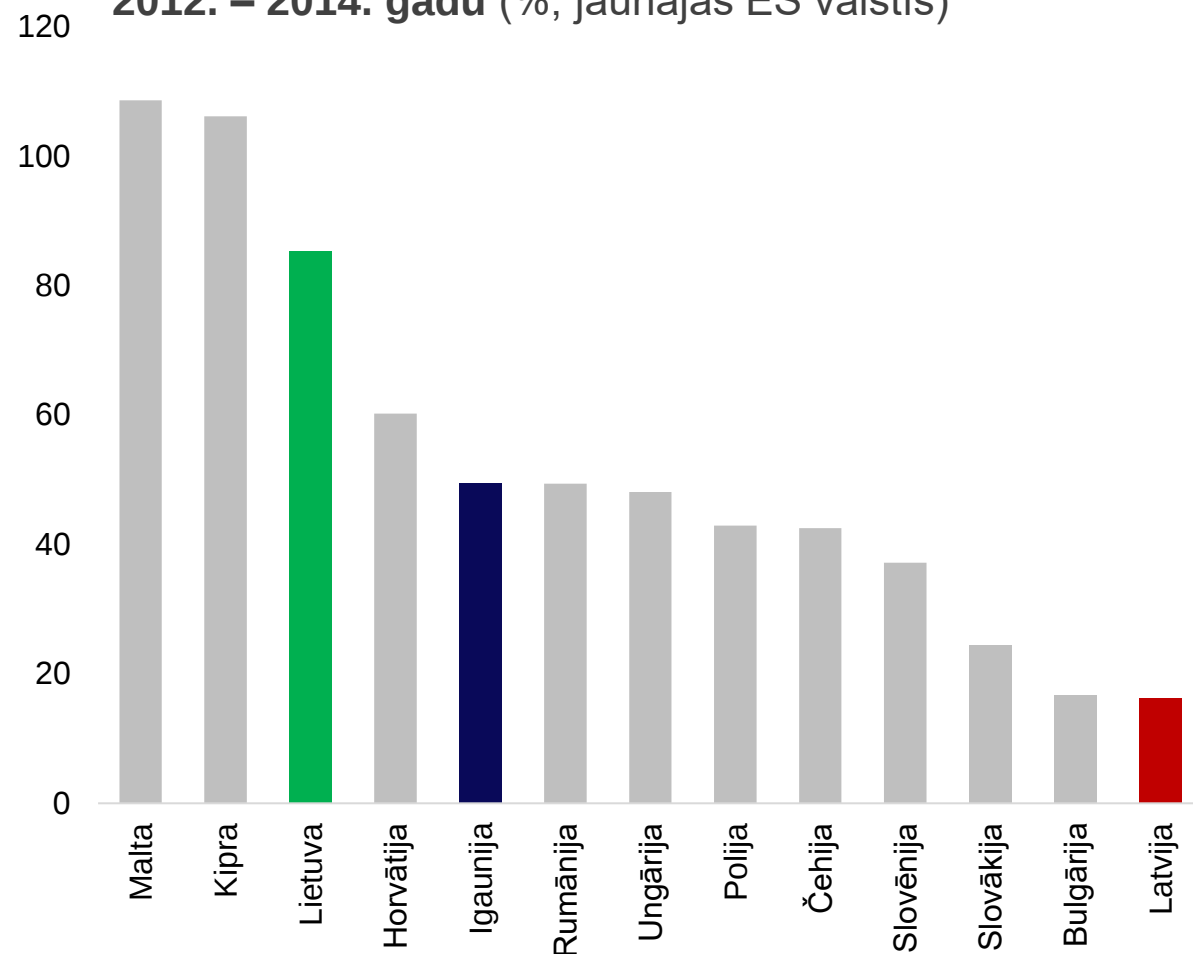
Investētās naudas apjoms nevar būt pašmērķis. Taču fakts, ka tas bremzējas, var norādīt uz problēmām

Investīcijas pamatlīdzekļos (2015. gada cenās)

Indekss; 2000. gadā = 100 (Baltijas valstīs)

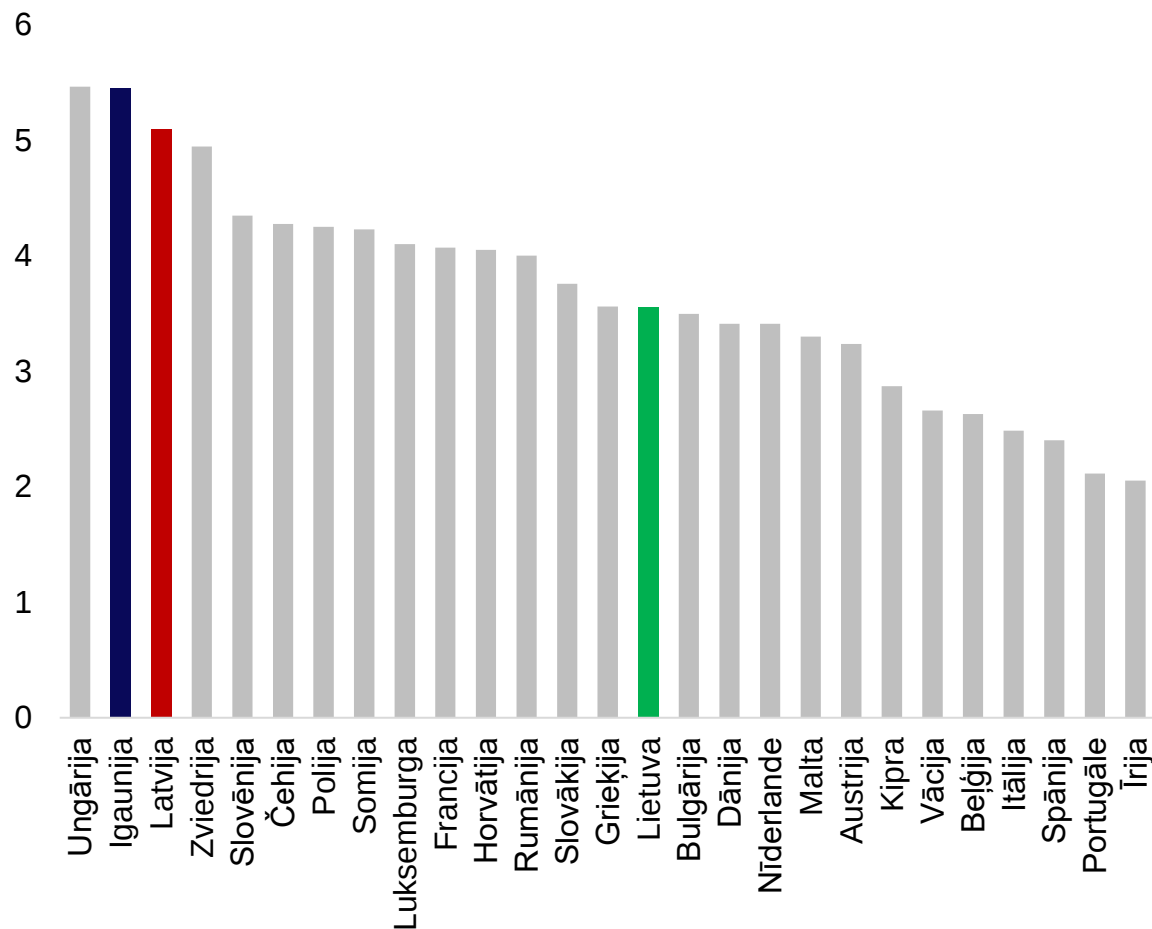

Pieaugums 2022. – 2024. gadā salīdzinājumā ar 2012. – 2014. gadu (%; jaunajās ES valstīs)

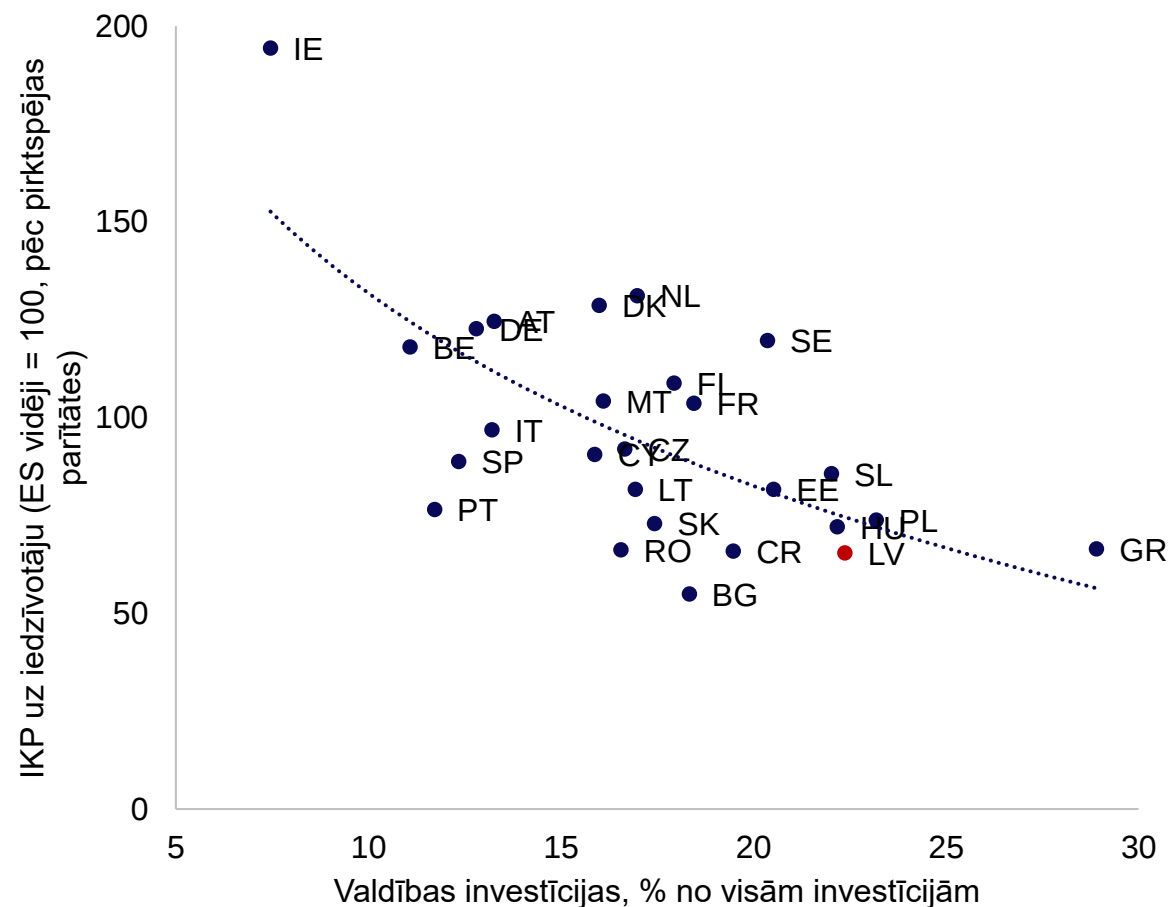

Valdības investīcijās (pateicoties ES fondiem) esam līderos, bet ilgtermiņā balstīt ekonomisko izaugsmi uz tiem nevarēs

Valdības investīcijas ES valstīs
(% no IKP; 2014. – 2023. gadā vidēji)

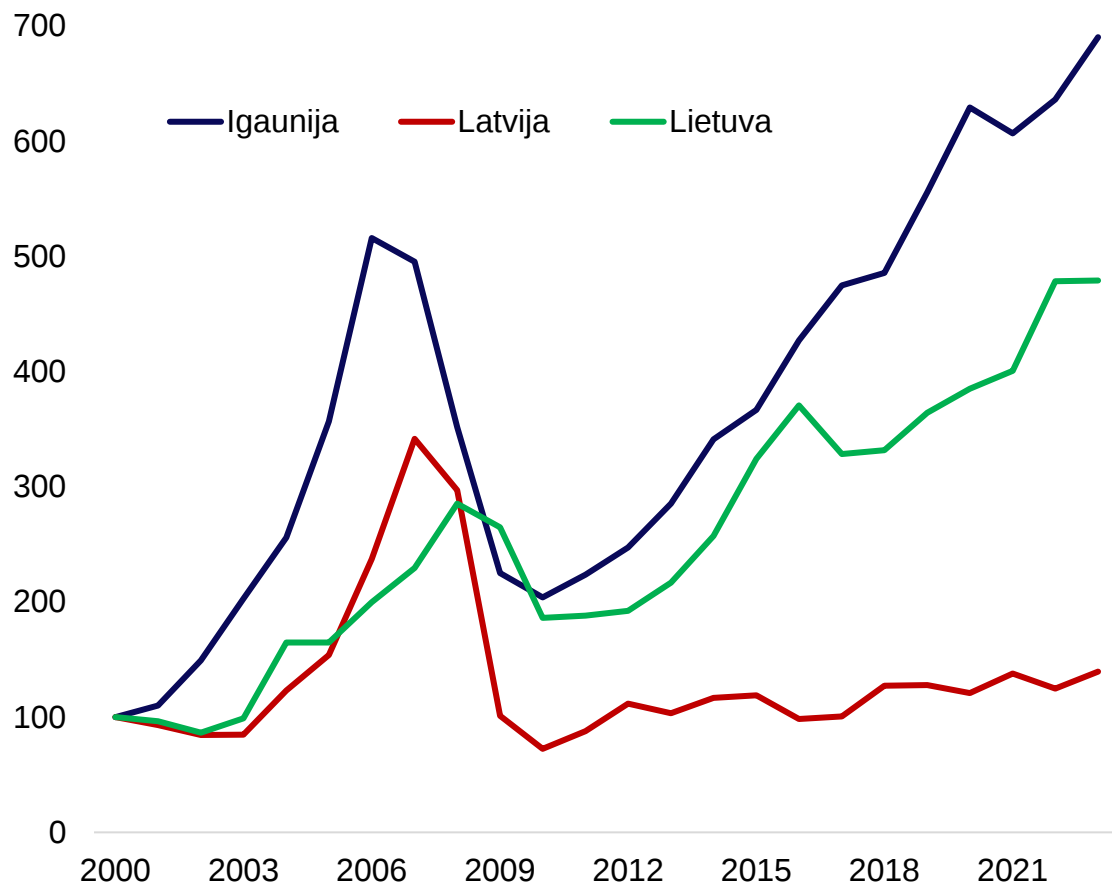
Valdības investīciju daļa un ienākumu līmenis ES valstīs
(2014. – 2023. gadā vidēji)

Mājsaimniecību investīcijas jaunos mājokļos ir ļoti zemas

Investīcijas jaunos mājokļos

(indekss; 2000. gadā = 100; 2015. gada cenās)

Avots: Eurostat dati, autora aprēķins.

Faktori, kāpēc Latvijas mājsaimniecības par maz investē jaunos mājokļos

1. Zemi mājsaimniecību uzkrājumi

- Jo zemāki ir ienākumi, jo mazāku naudas summu € var uzkrāt.
- Jo zemāki ir ienākumi, jo parasti mazāks ienākumu % tiek uzkrāts.

2. Hipotekārā kreditēšana ilgstoši bijusi ļoti vāja:

Komercbanku aizņēmumi mājokļa iegādei Latvijā ilgstoši bijuši dārgāki nekā citās eiro zonas valstīs.

3. Birokrātiskie šķēršļi mājokļu būvniecībai

Uzņēmēji turpina sūdzēties par spīti ieviestam "zaļam koridoram".

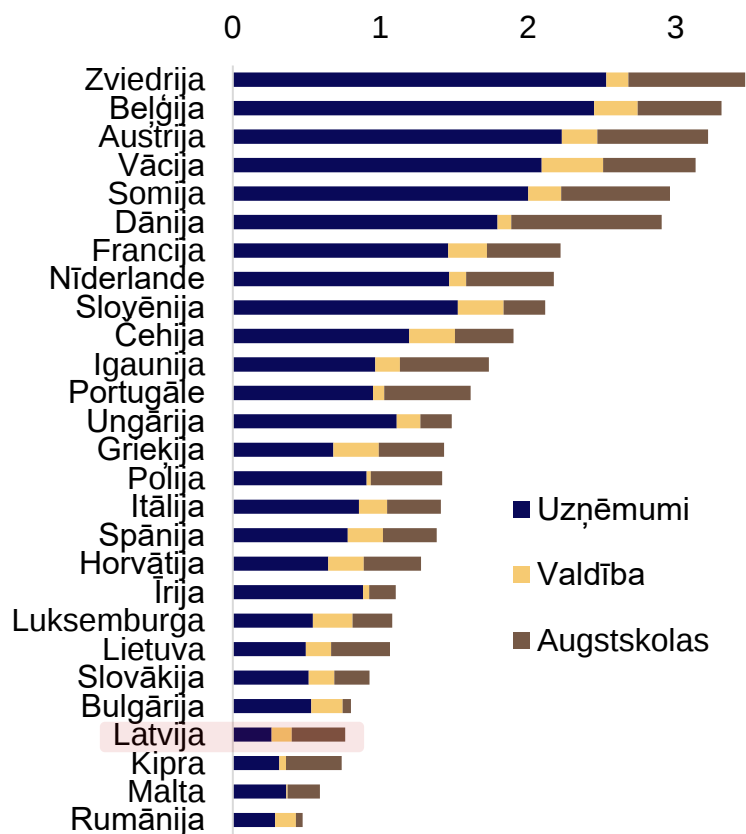
4. Latgales faktors

- Liels iedzīvotāju skaita ↓ mazina pieprasījumu pēc mājokļiem;
- Iedzīvotāju zemi ienākumi un uzkrājumi;
- Zemas mājokļu cenas - dažreiz zemākas par jaunbūves pašizmaksu;
- Daudzās Latgales pašvaldībās hipotekārās kreditēšanas gandrīz nepastāv.

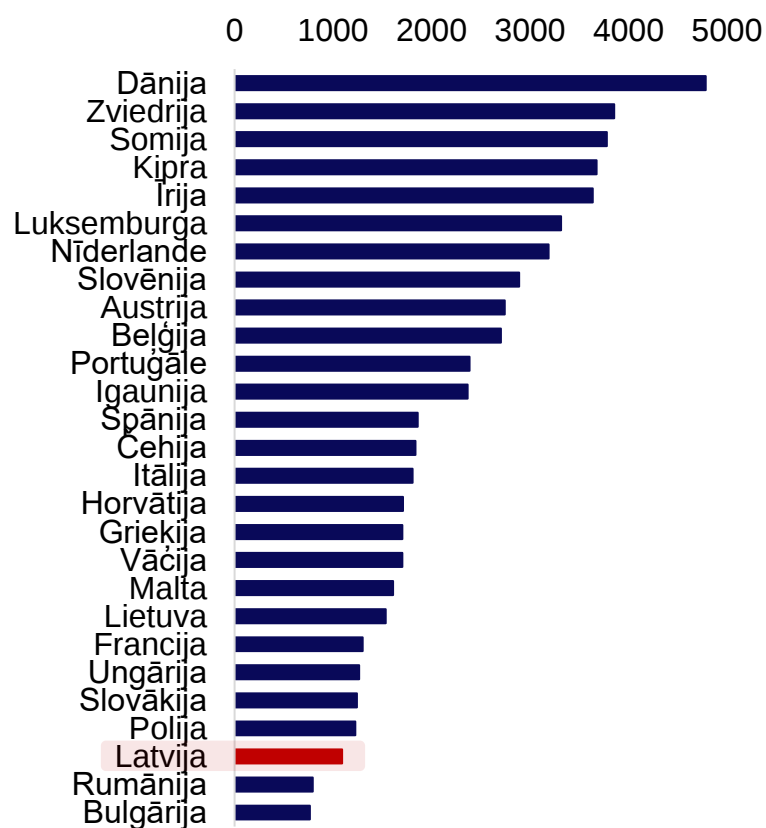
5. Augsti komunālie maksājumi pašreizējiem mājokļiem (auksts klimats, zema energoefektivitāte).

#2. Inovācijas. Apburtais loks: uzņēmumi par maz investē pētniecībā => zinātnes sasniegumos atpaliekam => uzņēmumi turpina neinvestēt

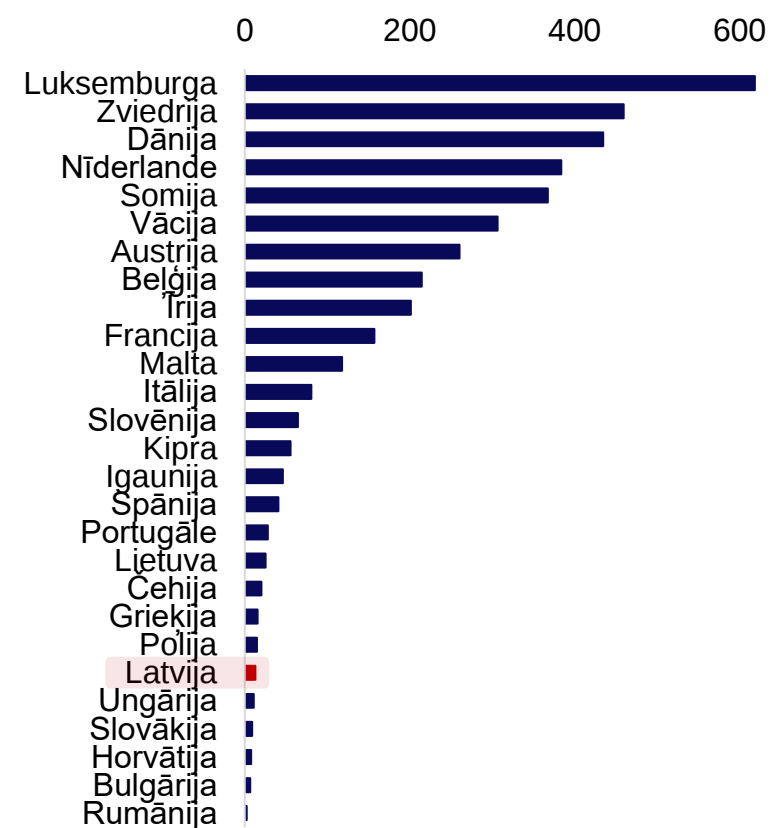
Investīcijas pētniecībai un attīstībai
(% no IKP; 2019.-2023.g. vidēji)

Zinātnisko rakstu skaits angļu valodā
(uz milj. iedz.; Web of Science; 2024. gadā)

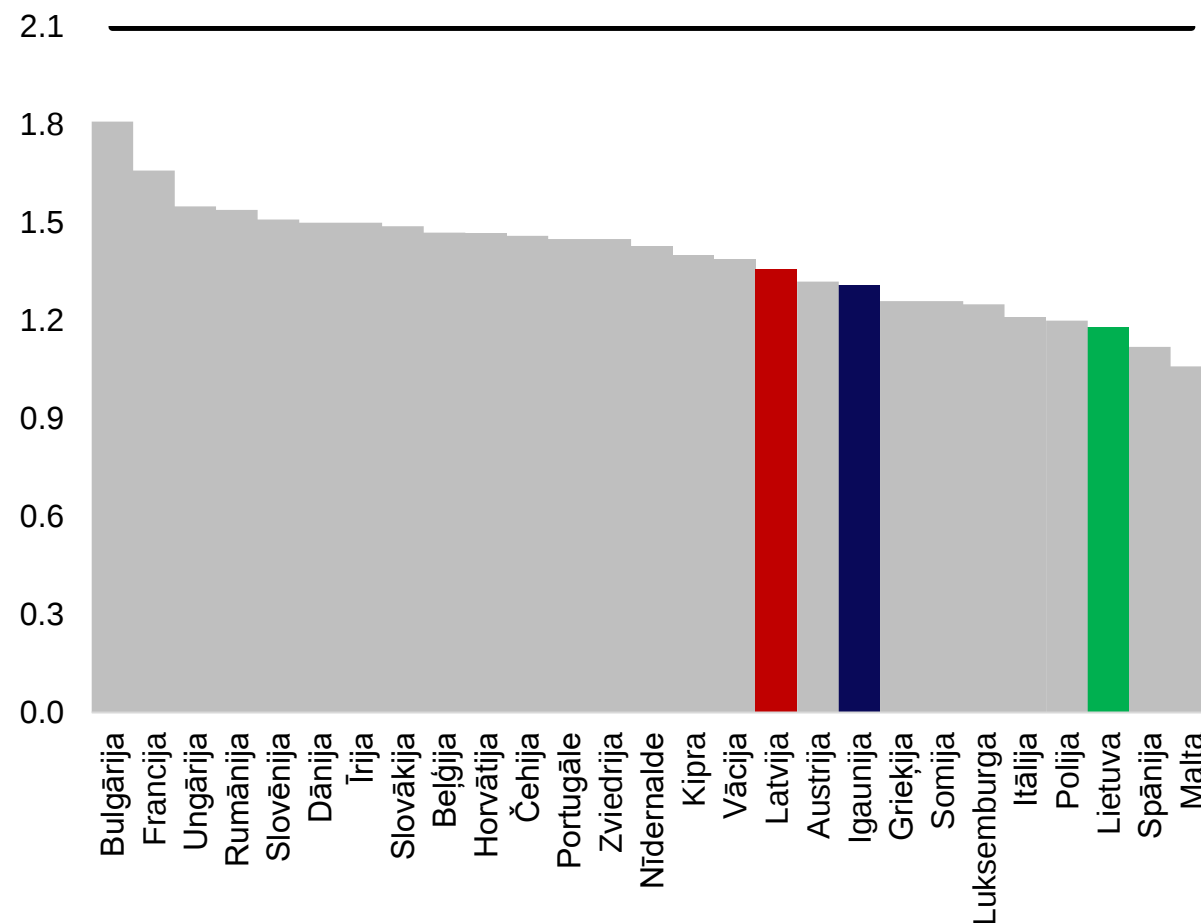
Patentu skaits (uz milj. iedz. gadā;
2019.-2023.g. vidēji)

#3. Cilvēkkapitāls. Ar demogrāfiju visbiežāk saprot dzimstību, bet Latvijā tā ir tuvu ES vidējam līmenim

- Nevienā ES valstī bērnu skaits uz sievieti pat tuvu nav 2.1 sliekšnim – līmenim, kas nepieciešams, lai nākamā paaudze nebūtu mazskaitlīgāka par pašreizējo;
- Maz ticams, ka pastāv kāda viegla un lēta reforma, kas zemas dzimstības problēmu atrisinātu kā ar brīnumnūjiņu;
- Pat būtisks dzimstības pieaugums nedotu tūlītēju balstu ekonomikas izaugsmes tempam, jo starp piedzimšanu un darba gaitu sākumu ir ap 20 gadu.

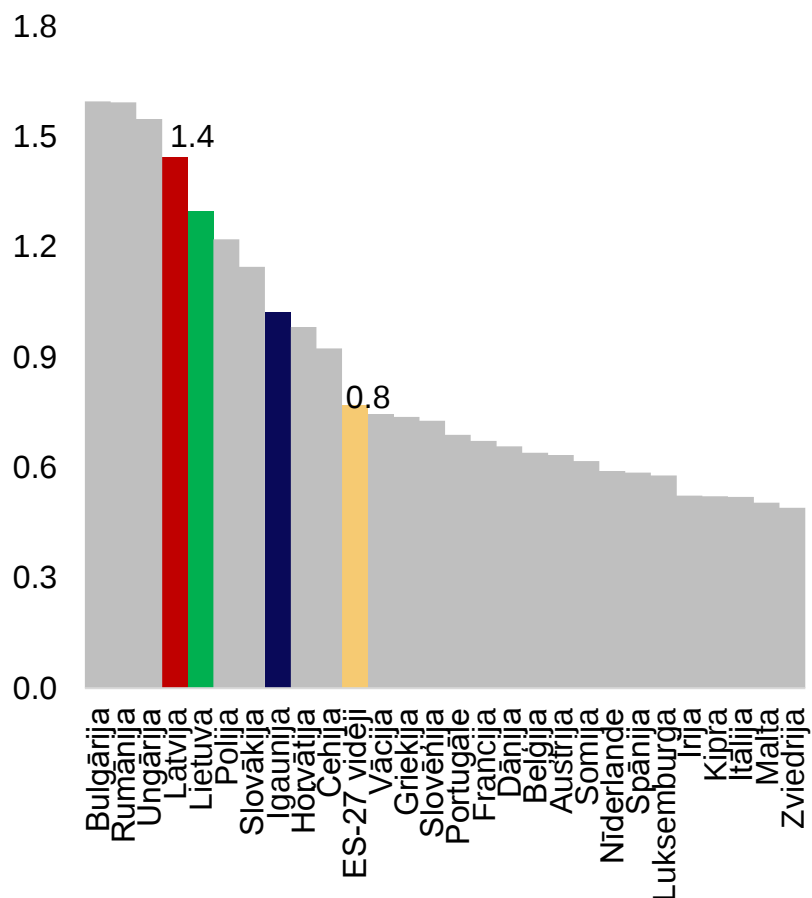
Bērnu skaits uz sievieti ES valstīs
(fertility rate; 2023. gadā)

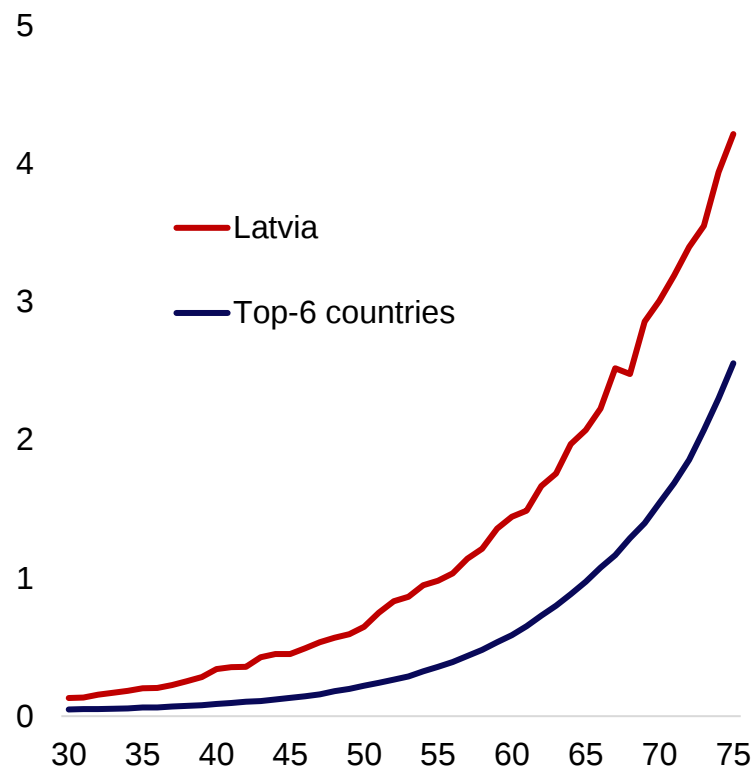
Avots: Eurostat dati.

Latvijas sabiedrība cieš no priekšlaicīgās mirstības. Tās izskaušana var izglābt 4 tūkst. dzīvību gadā

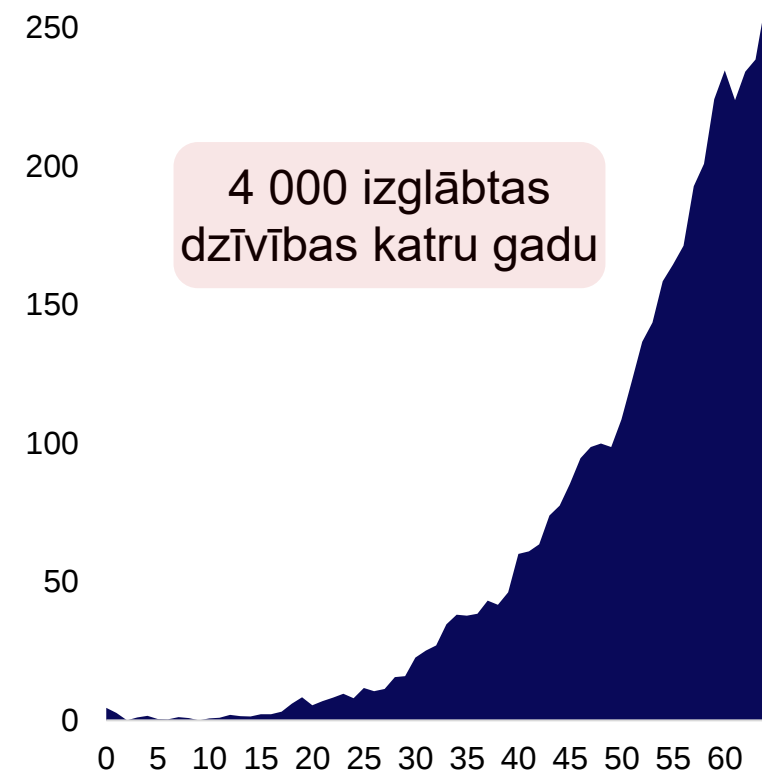
Varbūtība nomirt 60 gadu vecumā ES valstīs (%; 2018. - 2022. gadā vidēji)

Varbūtība nomirt noteiktā vecumā (%; 2021. gadā)

Izglābto dzīvību skaits gadā, mazinot mirstību katrā kohortā līdz top-6 valstu līmenim (2017. – 2021. gadu vidējais rādītājs)

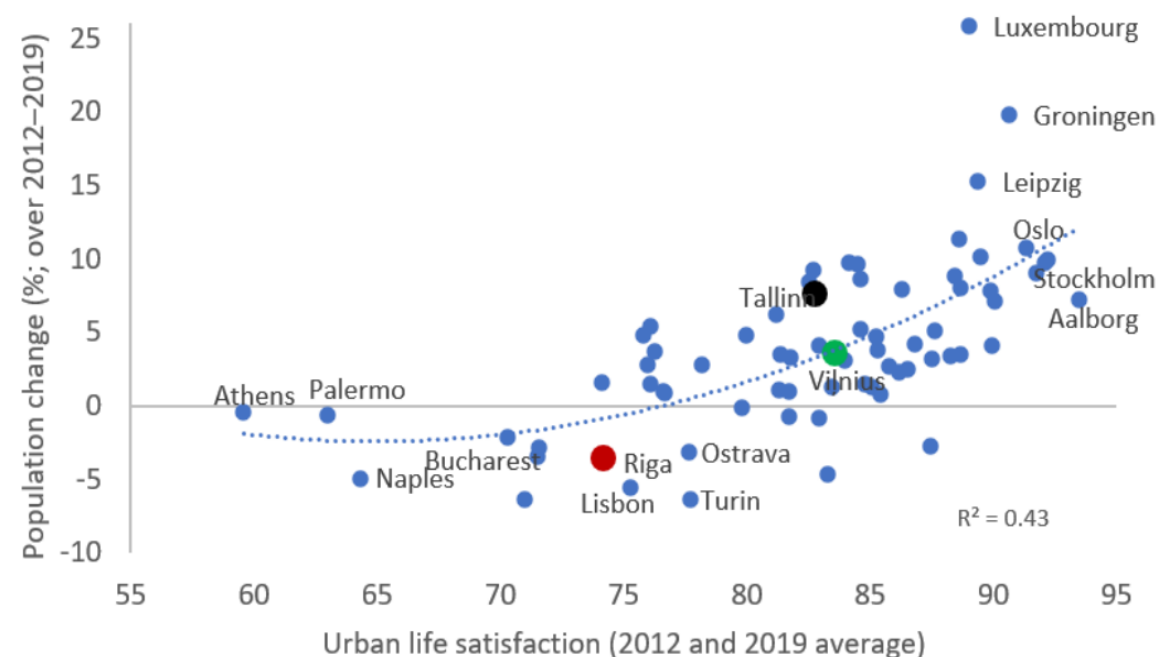

Top-6 valstis: sešas ES valstis ar zemāko mirstību darbības vecumā (neskaitot Dienvideiropu) – Zviedrija, Somija, Īrija, Beļģija, Nīderlande, Dānija.
Avots: Eurostat dati, autora aprēķins.

Migrāciju var veicināt, taču svarīgākais – kas tieši brauks uz Latviju

- Globāli nav nekādas sakarības starp iedzīvotāju skaitu (vai iedzīvotāju blīvumu) un labklājību (vai ekonomikas izaugsmes tempu).
- Iedzīvotāju blīvums Latvijā ir līdzīgs kā Igaunijai vai ASV, lielāks nekā Somijai.
- Tikai augsti kvalificētā imigrācija veicinās labklājību (iekšzemes kopproduktu uz iedzīvotāju);
- Augsti kvalificētie imigranti – ir vajadzīgi, bet masveidā neiebrauc (pieprasīti bagātākās valstīs ar augstāku dzīves kvalitāti);
- Zemi kvalificētie migranti – var masveidā iebrukt, bet nav pieprasīti (Somālijā, Nigēra, Afganistānā u.c. vairākums iedzīvotāju neprot lasīt nevienā valodā).

Apmierinātība ar dzīvi un iedzīvotāju skaita pārmaiņas Eiropas pilsētās

Avots: Krasnopjorovs O. (2022).

«Ready for the next 820? Looking for the keys to paradise of Riga city».

Latvijas Bankas diskusijas materiāls #2/2022.

https://datnes.latvijasbanka.lv/diskusijas-materiali/DP_2_2022_Riga_12_04.pdf

Iekšējās darba roku rezerves joprojām ir būtiskas, tās jāaktivizē

Iekšējās darba roku rezerves Latvijā 2023. gadā (tūkst. cilvēku)

Vecums	Vīrieši	Sievietes
15-19	11.3	12.8
20-24	3.5	2.7
25-29	1.2	0.6
30-34	3.4	0.5
35-39	2.5	0.2
40-44	3.2	1.8
45-49	4.3	3.3
50-54	6.1	3.7
55-59	6.2	3.1
60-64	3.5	
Kopā	45.1	28.7
	73.8	

Jaunieši:

profesionālās izglītības un attiecīgo prakses vietu zema izplatība un prestižs.

Vīrieši pusmūža vecumā:

- novecojusi izglītība un zema mūžizglītības izplatība,
- zemas digitālās prasmes,
- veselības stāvokļa pasliktinājums.

Iekšējās darba roku rezerves atspoguļo papildu nodarbinātību, ja nodarbinātības līmenis attiecīgajās vecumgrupās sasniegtu ES6 valstu vidējo līmeni.

ES6 valstis ir Vācija, Dānija, Nīderlande, Čehija, Zviedrija, Igaunija.

~7% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita.

Iekšējo darba roku rezervju aktivizēšanas mērķis ir ambiciozs, bet reāls

Vīrieši pusmūža vecumā Latvijā 2023. gadā (tūkst. cilvēku)

Vīrieši	Iedzīvotāju skaits	Nodarbināto skaits	Iekšējā darba roku rezerve	Nenodarbināto skaits samazinās par:
45-49	62.4	51.1	4.3	38%
50-54	62.1	48.3	6.1	44%
55-59	58.5	43.2	6.2	40%
60-64	59.6	37.2	3.5	16%

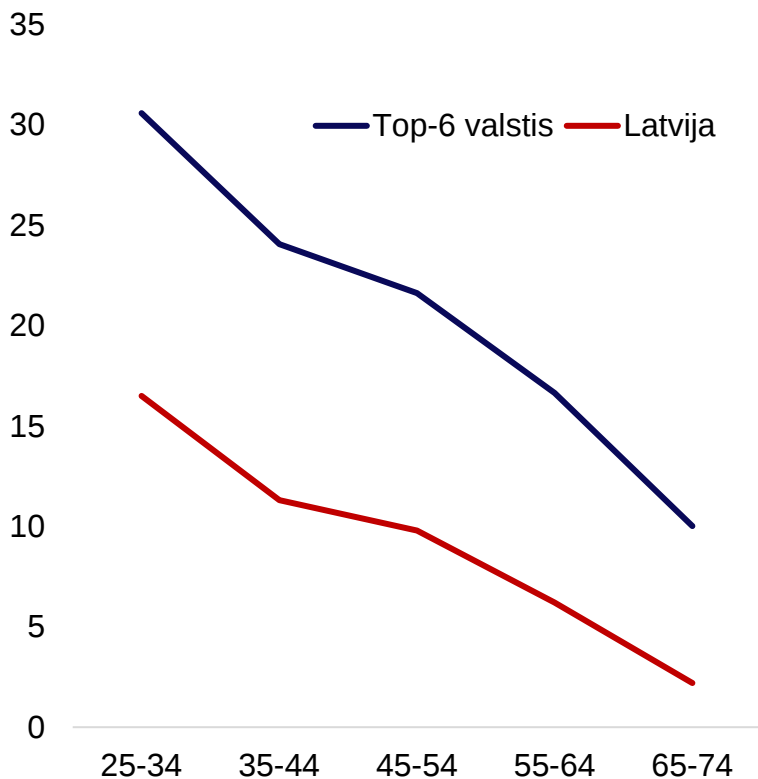
Jaunie vīrieši Latvijā 2023. gadā (tūkst. cilvēku)

Vīrieši	Iedzīvotāju skaits	Nodarbināto skaits	Iekšējā darba roku rezerve	Nenodarbināto skaits samazinās par:
15-19	50.1	3.6	11.3	24%
20-24	43.5	26.2	3.5	20%

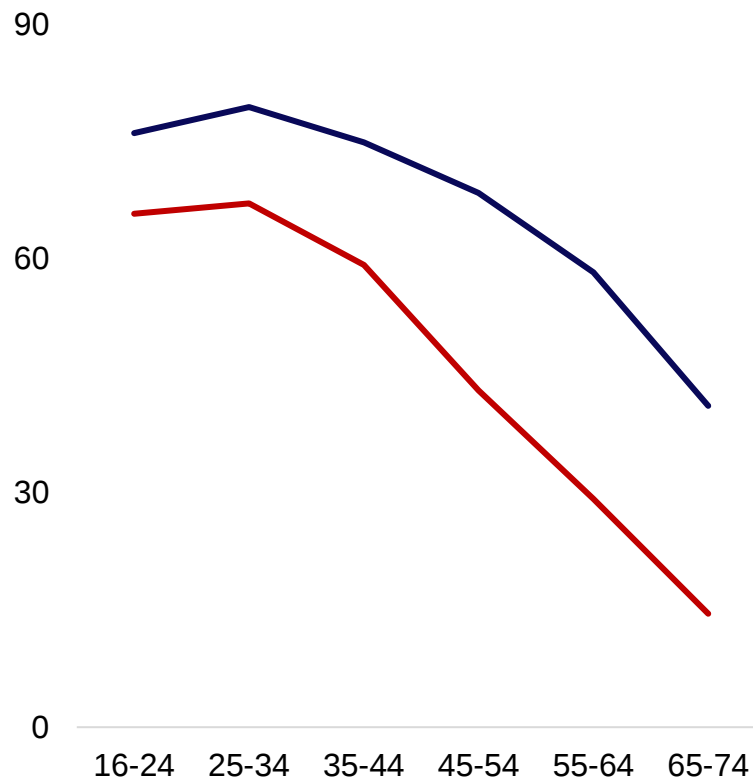
Iekšējās darba roku rezerves atspoguļo papildu nodarbinātību, ja nodarbinātības līmenis attiecīgajās vecumgrupās sasniegtu ES6 valstu vidējo līmeni. ES6 valstis ir Vācija, Dānija, Nīderlande, Čehija, Zviedrija, Igaunija.

Nozīmīgi šķēršļi nodarbinātībai – nepietiekamas prasmes un problēmas ar veselību

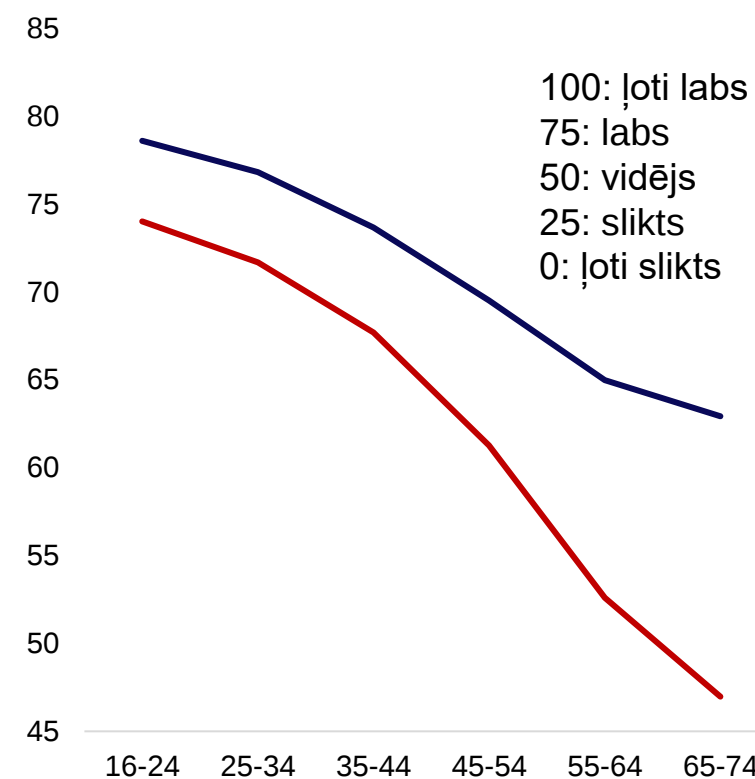
Piedalījās izglītībā vai apmācībā pēdējo četru nedēļu laikā (%) 2023. gadā

Digitālās prasmes vismaz pamata līmenī (%) 2023. gadā

Veselības stāvokļa pašvērtējums (0-100 punktu skalā; 2023. gadā)

Top-6 valstis ir sešas Eiropas Savienības valstis ar augstāko nodarbinātību - Vācija, Dānija, Nīderlande, Īrija, Zviedrija un Igaunija.
Digitālās prasmes vismaz pamata līmenī – nav pieejami dati par Īriju.

Latvijai lielas iespējas tālāk uzlabot izglītības kvalitāti

Trīs labāko augstskolu vidējais rangs Times Higher Education reitingā (2024. gadā)

- Ievērojamas atšķirības centralizēto eksāmenu rezultātos [starp Latvijas vidusskolām](#).
- Vidusskolas absolventi ar augstiem centralizēto eksāmenu rezultātiem izvēlas noteiktas Latvijas augstskolas, bet ar zemiem rezultātiem – pavisam citas augstskolas ([sk. 4. slaidu šeit](#)).
- Pat absolvējot līdzīga nosaukuma studiju programmas dažādās Latvijas augstskolās, to absolventu alga [mēdz atšķirties vairākkārt](#).
- Latvijas augstskolas starptautiskajos reitingos atrodas nedaudz zemāk par Lietuvas augstskolām un būtiski zemāk par Igaunijas augstskolām, kā arī būtiski zemāk par Somijas vai Zviedrijas reģionālām augstskolām.

Reitingā pavisam iekļautas 1906 augstskolas no 108 valstīm. Zaļš – augsta vieta reitingā (Apvienotā Karaliste: trīs labāko augstskolu vidējais rangs ir 5), sarkans – zema vieta reitingā (Bulgārija: trīs labāko augstskolu vidējais rangs ir 1583).

Avots: Times Higher Education, autora aprēķins.

Vai Latvijas ekonomikas izaugsmes tempu var dubultot no pašreizējiem 2.2% uz 4-5%?

Latvijas ekonomikas izaugsmes tempu var paātrināt pat par 4 procentu punktiem:

Cilvēkkapitāla komponente:

- Mazinot priekšlaicīgu mirstību darbspējas vecumā un uzlabojot nodarbināto iedzīvotāju veselību (+0.3 pp. gadā);
- Aktivizējot iekšējās darbaroku rezerves (+0.3 pp. gadā),
- Paaugstinot izglītības līmeni (+0.2 pp. gadā) un izglītības kvalitāti (+0.5 pp. gadā),
- Piesaistot augsti kvalificētus migrantus (+0.6 pp. gadā).

Investīciju komponente:

- Noņemot investīciju šķēršļus un mazinot būvniecības izmaksas par 20% (1.0 pp. gadā).

Inovāciju komponente:

- Zinātniskie izgudrojumi, to pārnese un ekonomikas struktūras pārmaiņas uz augstās pievienotās vērtības produktiem (~ 1.0 pp. gadā).

Izšķiroši svarīga ir efektivitāte:

- Nevis vienkārši iedzīvotāju skaits, bet to izglītība, prasmes, veselība.
- Nevis vienkārši investīciju apjoms, bet to atdeve, struktūra un izmaksu efektivitāte.

Papildu materiāli

Krasnopjorovs O. (2025). [Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi? Otrā daļa – investīcijas](#)

Krasnopjorovs O. (2024). [Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi? Cilvēkkapitāla spēcīgāšanas ceļš](#)

Krasnopjorovs O. (2023). [Vēlreiz par Latvijas atpalcību no Lietuvas un Igaunijas](#)